

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 18 april 1944 kl. 11 fm.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av motion angående utredning om förstatligande av apoteksväsendet, däri inbegripet droghandeln och läkemedelsindustrin.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 242, har herr *Edberg m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning rörande ett förstatligande av apoteksväsendet, däri inbegripet droghandeln och läkemedelsindustrin, i syfte att åstadkomma en rationellare och ändamålsenligare organisation och om möjligt även ett förbilligande av läkemedlen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen från medicinalstyrelsen, kommerskollegium samt karolinska mediko-kirurgiska institutets och veterinärhögskolans lärarkollegier. Utskottet har dessutom berett följande organisationer tillfälle att inkomma med yttrande: Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Sveriges apotekarförbund, Sveriges farmaceutförbund, Sveriges tekniska apotekspersonals förbund, Sveriges läkarförbund, Svenska veterinärläkarföreningen och de farmaceutiska industrierna genom deras ombudsman. De inkomna yttrandena äro såsom bilagor fogade till detta utlåtande med undantag av yttrandet från veterinärläkarföreningen, som utan närmare motivering tillstyrker utredning.

Av yttrandena framgår, att motionen tillstyrkes av medicinalstyrelsen, landstingsförbundet, stadsförbundet och den tekniska apotekspersonalens förbund. I till medicinalstyrelsen inkommet yttrande från apotekens avgiftsnämnd tillstyrkes utredning utom beträffande apoteksväsendet, medan nämndens ordförande ansett motionen böra i sin helhet tillstyrkas. De farmaceutiska industrierna tillstyrka utredning i vissa delar. Apotekarförbundet, farmaceutförbundet och läkarförbundet förklara sig icke vilja motsätta sig utredning. Veterinärhögskolans läarkollegium synes närmast vara för utredning.

Motionen avstyrkes däremot av kommerskollegium och karolinska institutets lärarkollegium samt i till kommerskollegium avgivet gemensamt yttrande av Stockholms handelskammare och Sveriges kemiska industrikontor.

Av de inkomna yttrandena har utskottet bibringats den uppfattningen att åtskilligt skulle kunna vinnas för ett förbilligande av läkemedlen genom centralisering av varuinköp och tillredning av standardiserade hållbara läkemedel. En

Utskottet.

effektivare kontroll av läkemedelsindustriens prissättning synes även kunna tänkas medföra prisreducering framför allt i fråga om s. k. farmaceutiska specialiteter.

Centralisering av vissa delar av läkemedelstillverkningen och inköpen torde medföra, att hela apoteksväsendet kan behöva omorganiseras. Huruvida en dylik omorganisation kan genomföras inom den nu bestående ordningen för apoteksväsendet, anser sig utskottet icke kunna bedöma, men denna fråga bör göras till föremål för utredning i samband med övriga frågor. I medicinalstyrelsens yttrande framhålles, att jämväl den farmaceutiska undervisningens ordnande bör utredas, varom farmaceutiska institutet gjort framställning förra hösten, och att denna utredning bör samordnas med den i motionen påyrkade utredningen. Utskottet finner en sådan samordning praktisk.

Huruvida utredningen bör leda till ett förstatligande av läkemedelsindustrien, droghandeln och apoteksväsendet, anser sig utskottet icke nu vilja uttala sig om. Utskottet vill emellertid framhålla, att enligt dess mening förstatligande bör tillgripas, om utredningen ger vid handen, att detta skulle vara det lämpligaste. Först och främst bör emellertid en utredning ta sikte på läkemedlens förbilligande.

Utskottet får alltså hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning av möjligheterna att förbilliga läkemedlen och att därvid även frågan om ett helt eller delvis förstatligande av läkemedelsindustrien, droghandeln och apoteksväsendet i syfte att åstadkomma en rationellare och ändamålsenligare organisation måtte uppmärksammas.

Stockholm den 13 april 1944.

På utskottets vägnar:

TORSTEN NILSSON.

Närvarande: herrar *Nilsson* i Stockholm, *Carlsson* i Bakeröd, fru *Ebon Andersson*, herrar *Jansson* i Kalix, *Sveningsson*, *Johansson* i Kalmar, fröken *Olsson*,* herrar *Olsson* i Oskarshamn,* *Larsson* i Nyköping* och *Lundh*.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bil. 1.

KUNGL. MEDICINALSTYRELSEN

I motionen beröras såväl apoteksväsendet som läkemedelsindustrien och drog-handeln. Medicinalstyrelsen anser, att en förnyad utredning av de problem, som sammanhånga med läkemedlens framställning och distribution, ur flera synpunkter är påkallad.

I första hand synes grosshandeln med läkemedel, närmare bestämt de läkemedel, som utgöra apoteksvaror och första klassens gifter, böra göras till föremål för en ingående granskning. Denna grosshandel regleras beträffande prissättning — fränsett de under nu rådande förhållanden införda bestämmelserna om pristopp — icke av några särskilda bestämmelser. Då ifrågavarande priser läggas till grund för beräkandet av medicinaltaxans priser, framstår det såsom en angelägenhet av särskild betydelse, att grosshandelns prissättning underkastas reglerande bestämmelser och kontroll.

I direktiven för apotekssakkunniga av år 1931 uppräknas bland de åtgärder, som inom ramen för apoteksväsendets dåvarande organisation skulle kunna minska läkemedelsprisen på apoteken, även varuinköpsens förbilligande, t. ex. genom Kooperation. De sakkunniga hava själva uttalat, att en centralisering av grosshandeln med apoteksvaror och första klassens gifter är den enda utvägen för det allmänna, som nu har kontroll enbart över det rent tekniska förfarandet vid bestämmande av apotekens försäljningspriser, att få inflytande även över apotekens inköpspriser, varav som ovan nämnts försäljningspriserna i första hand äro beroende. Redan 1912 års apotekssakkunniga hade i sitt år 1919 avgivna betänkande ifrågasatt, att all import av apoteksvaror, vilken till år 1913 varit förbehållen apoteksinnehavare, men därefter varit fri, skulle verkställas av ett statens organ, en centralanstalt, som måhända jämväl skulle kunna tillverka sådana hållbara preparat, som lättare och bättre kunde beredas fabriksmässigt i stället för i mindre skala å de olika apoteken för deras egna behov. 1931 års apotekssakkunniga hava utarbetat ett detaljerat förslag till ett statligt importmonopol å apoteksvaror och första klassens gifter. Såsom ett alternativ härtill har i medicinalstyrelsens yttrande över betänkandet förordats ett redan av de sakkunniga diskuterat, men av styrelsen något annorlunda utformat, kooperativt företag. Båda förslagen böra upptagas till förnyad granskning och det bör närmare utredas vilket av dessa som kan vara för det allmänna mest fördelaktigt. Det kan i detta sammanhang nämnas, att i nuvarande läge staten måst inträda såsom importör av viktiga läkemedel genom sin reservförrådsnämnd.

Antingen grosshandeln med läkemedel helt förståtligas eller den på annat sätt regleras, böra ändringarna i dess organisation göras så, att de verka prisförbilligande.

I andra hand bör utredningen inrikta sig på den farmaceutiska industrien. Det kan betecknas såsom anmärkningsvärt, att medan det allmänna i detalj reglerar verksamheten på apoteken och fortlöpande kontrollerar densamma, den farmaceutiska industrien endast i ringa mån regleras och kontrolleras av det all-

männa. Medicinalstyrelsen har under senare år haft anledning att ur hygieniska synpunkter beklaga frånvaron av sådana bestämmelser som giva möjlighet till kontroll av den fabriksmässiga tillverkningen av läkemedel.

Bland de nutida läkemedlen spela de fabriksmässigt framställda s. k. farmaceutiska specialiteterna en dominerande roll. För närvarande belöpa sig ca 50 % av apotekens totala omsättning på försäljning av farmaceutiska specialiteter. Om man bortser från vissa betydelsefulla grupper av prisärenden, där, enligt under senare år tillämpad praxis, föreskrift i 5 § specialitetskungörelsen om ett ur alla synpunkter skäligt pris ansetts böra tillmätas avgörande vitsord, regleras prissättningen av hithörande preparat genom bestämmelserna i 11 § apoteksvarustadgan, vilken paragraf har följande lydelse:

”I gällande medicinaltaxa icke upptagen apoteksvara, utgörande beredning ävensom i bilaga III upptagen vara må vid försäljning icke äsättas högre pris än som på grund av uti densamma ingående ämnens art och mängd ävensom beredningsformen skall på motsvarande vara, tillredd å inrikes apoteksinrättning, beräknas enligt de av Kungl. Maj:t fastställda grunder för apoteksvarors taxering.”

I princip har det senare inneburit, att vid registrering och prisändring av specialitet priset godtagits, om detta icke överskridit det pris, varan skulle betingat vid försäljning från apotek, beredd därstädes för tillfället. Även om därvid icke alltid högsta tillåtna pris begärts av tillverkaren, är det uppenbart, att i ett pris, som i och för sig varit formellt oåtkomligt, kunnat inräknas en i viss mån oskäligen förtjänst. Betänker man, att en farmaceutisk specialitet beredes i industriell drift, förefaller det sannolikt, att en för konsumenterna gynnsammare prisberäkning skulle vara möjlig. Förutsättningen härför torde emellertid vara, att fabrikeras läkemedeltillverkning ställes under viss kontroll från det allmännas sida.

Det bör vidare utredas, om icke med hänsyn till den senaste tidens erfarenheter och det därvid yppade behovet av förstärkt beredskap på läkemedlens betydelsefulla område läkemedelsfabrikeras tillverkningar borde i viss utsträckning omläggas från beredning av enkla galenica till att omfatta för sådana beredningar behövliga utgångsmaterial, såsom antipyretica, sulfanilamidpreparat, barbitursyrepreparat, alkaloider m. m. Inom denna läkemedelsindustri är det nödvändigt, att vetenskaplig och experimentell forskning givas en central ställning.

I detta sammanhang bör till granskning upptagas jämväl de principiella bestämmelserna i lagstiftningen rörande farmaceutiska specialiteter. Därvid bör särskilt beaktas den mindre tillfredsställande ordning, som enligt nuvarande bestämmelser råder beträffande bland annat frågan om registrering under olika namn av samma specialitet samt andra namnfrågor, försäljningen av homeopatiska läkemedel, prissättning, reklam och avgifter för farmaceutiska specialiteter. Inom medicinalstyrelsen pågår för närvarande en utredning, som skall utmytna i förslag till ändringar av specialitetskungörelsen i berörda hänseenden.

Slutligen bör frågan om en förbättrad och rationell organisation av apoteksväsendet upptagas. Den utveckling, som lett till, att vissa läkemedel kunna i större omfattning tillverkas i hållbarare former än tidigare varit fallet, respektive tillkomsten av nya stabila läkemedel, har jämte kommunikationernas förbättring aktualiserat frågan, huruvida icke vissa nu gällande bestämmelser för läkemedelsberedningen å apotek kunde förändras i ovan angivet syfte. Sålunda bör undersökas om icke vissa läkemedel — som nu skola tillverkas på samma apotek, där de försäljas, även om särskilt å mindre apotek så visst icke alltid

sker — kunna få beredas centralt på vissa apoteksinrättningar. Överhuvud bör undersökas, huruvida icke en centralisering av läkemedlens framställning å apotek, vare sig den skulle sträcka sig så långt som 1931 års apotekssakkunniga föreslagit, eller gå något mindre långt, samt en ökad differentiering av apoteken, eventuellt med ersättande av vissa apotek med filialapotek eller läkemedelsförråd, skulle innebära möjligheter att ernå lägre priser. Ej minst i de större städerna skulle exempelvis en dylik centralisering av läkemedelsframställningen till ett eller ett fåtal apotek, kompletterad med ett flertal försäljningsställen, utan tvivel innebära en besparing med avseende på både personal och lokaler. Vid uppgörandet av planer för sådana som centralanstalter verksamma apotek böra anordningarna för vetenskaplig forskning och för läkemedlens framställning skänkas tillbörligt beaktande.

Möjligheterna att kunna åvägabringa en tillfredsställande ordning inom apotekskollektivets ram böra utredas. Skulle svårigheterna synas alltför stora att inom kollektivets ram komma till en godtagbar lösning av apoteksväsendets ändamålsenliga organisation, bör en ökad statlig medverkan ända till ett statligt övertagande av apoteksväsendet utredas.

Vid utredningen bör städse beaktas, *att* det allmännas intresse av att erhålla goda och billiga läkemedel på bästa sätt tillgodoses; *att* säkerhetssynpunkten icke eftersättes; *att* en önskvärd utveckling inom området främjas genom forskning; och *att* vad som inom vårt nutida i jämförelse med andra länders utan tvivel högt stående apoteksväsende är av särskilt värde icke gives till spillo.

Vid utredningen bör man även söka vinna klarhet i vad mån den farmaceutiska undervisningen motsvarar de krav som samhället bör ställa på densamma. En hög standard av de farmaceutiska disciplinerna är utan tvivel av stor betydelse för möjligheten att åstadkomma goda och billiga läkemedel. Särskilt för den händelse att framlagda förslag till organisation och distribution giva anledning härtill, bör frågan om behövliga ändringar i nuvarande undervisning vid farmaceutiska institutet utredas. Styrelsen för farmaceutiska institutet har den 12 november 1943 hos Konungen hemställt om utredning rörande organisationen av undervisningen. Det synes medicinalstyrelsen lämpligt, att denna utredning samordnas med den här ifrågasatta.

Utredningen bör så bedrivas, att sådana förslag, som kunna förväntas snabbt giva resultat i prisförbilligande riktning, upptagas före övriga och bör om möjligt utmynna i fullt utarbetade förslag.

Styrelsen får under åberopande av det ovan anförda tillstyrka att en utredning måtte komma till stånd för allsidig prövning av hithörande frågor.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören J. Axel Höjer, medicinalråden E. Edén, J. Byttner och A. Alegren, t. f. byråchefen I. Elfving, byrådirektören A. B. Maunsbach samt t. f. föredraganden H. Möller, föredragande.

Stockholm den 24 mars 1944.

J. AXEL HÖJER

HAKON MÖLLER

/Mac Berlin

APOTEKENS AVGIFTSNAMND

Bil. 2.

Till Kungl. Medicinalstyrelsen.

Flertalet av de i motionen berörda förhållandena hava ingående behandlats av 1931 års apotekssakkunniga. Över de sakkunnigas betänkande (SOU 1934:35) hava vidare vederbörande organisationer och myndigheter yttrat sig. Även om sålunda ett rikhaltigt material för bedömande av hithörande frågor föreligger, är nämnden av den uppfattningen, att en förnyad utredning av den innebörd motionen avser kommer att bliva ganska tidskrävande. De föreliggande problemen äro nämligen i och för sig invecklade, främst beroende på mångfalden av svårbedömbara faktorer och att de material, varå betänkandet grundades, i stor utsträckning är föråldrat. Vidare har apoteksväsendet på väsentliga punkter undergått en sådan förändring, att flera hithörande frågor numera måste ses ur annan synvinkel än tidigare. Och därjämte må erinras, att spörsmålet om det egentliga apoteksväsendets förstatligande icke gjorts till föremål för förslag från kommitténs sida.

En förnyad utredning torde därför lämpligen i första hand böra avse de områden, där åstadkommande av ändring i nu rådande förhållanden ur det allmännas synpunkt anses mest angeläget. Ehuru läkemedelsförsörjningen i landet är beroende av såväl droghandeln och läkemedelsindustrien som apoteksväsendet, torde sambandet dem emellan likväl ej vara sådant, att en förändring av betingelserna för någon av dem med nödvändighet behöves medföra en rubbning av bestående förhållanden jämväl beträffande de övriga.

De synpunkter, som apotekssakkunniga anlade på droghandeln — grosshandeln med apoteksvaror och första klassens gifter — synas nämnden alltjämt i stort sett bärande. Av ålder har handeln med läkemedel betraktats som en statsangelägenhet, förbehållen dem, som erhållit kungl. privilegium å apotek. Även grosshandeln med apoteksvaror var före tillkomsten av 1913 års apoteksvarustadga förbehållen apoteken. Apoteksväsendet är numera en strängt — icke minst ur ekonomisk synpunkt — reglerad näring med utpräglade kollektiva drag. Priserna på läkemedel äro i detalj bestämda och större delen av rörelsevinsterna vid de enskilda apoteken — bortsett från de mindre bärkraftiga — disponeras till gemensamma apoteksändamål. Vad apoteksinnehavarna själva fått tillgodogöra sig av vinsten uppgick — fördelat på 416 apotek — t. ex. för år 1942 till i runt tal 6 843 000 kronor, motsvarande ej fullt 10 procent av totala omsättningen och 47 procent av sammanlagda rörelsevinsten.

Droghandeln däremot bedrives utan någon ekonomisk kontroll från statens sida. Sedan anmälan om idkande av grosshandel med apoteksvaror gjorts och tillstånd till handel med första klassens gifter erhållits, kan rörelsen i stort sett utövas såsom vilket annat affärsföretag som helst. Det allmänna har — frånsett den funktion, som under nu rådande exceptionella förhållanden tillkommer priskontrollnämnden och statens reservförrådsnämnd — icke något som helst inflytande över prissättningen på de varor, som droghandelsfirmorna sälja till apoteken. Då såväl läkemedelsprisen — det pris allmänheten betalar för läkemedel — som indirekt prisen på farmaceutiska specialiteter — läkemedel i originalförpackningar — från läkemedelsfabrikerna bestämmas på grundval av priskuranter "från de grosshandelsaffärer, från vilka apotekarna vanligen anskaffa sina varor", intager droghandeln uppenbarligen en nyckelposition på läkemedelshandelsområdet. Hur mycket än apoteksväsendet rationaliseras och apoteksinnehavarnas

inkomster av apoteken beskåras, kan någon verklig garanti mot för höga läkemedelspriser icke åvägbringas, därest partipriserna äro undandragna varje kontroll från det allmännas sida. För en sådan kontroll föreligga så mycket starkare skäl, som den fria konkurrensen på förevarande område, enligt vad erfarenheten givit vid handen, icke haft samma prissänkande funktion som annorstädes. Fastmer synas de former, under vilka droghandeln bedrivits, hindrat en prissänkning. Nämnden åsyftar härmed främst den kostsamma reklam och betjäningsservice, som i allmänhet är tillfinnandes. Enbart denna omständighet — avsaknaden av kontroll över partipriserna — motiverar enligt nämndens mening en förnyad utredning. Att, såsom apotekssakkunniga funnit, målet endast kan uppnås genom monopolisering av grosshandeln med apoteksvaror och första klassens gifter, synes nämnden visserligen ligga närmast till hands, ehuru även andra lösningar äro tänkbara. Vid en allsidig utredning lärer särskilt böra beaktas, att droghandelsfirmornas verksamhet icke uteslutande är inriktad på försäljning till apoteken. Därest utredningen skulle giva vid handen, att en monopolisering utgör den mest framkomliga utvägen, synes böra eftersträvas att ej göra monopolet mer vittomfattande än som betingas av önskvärdheten att nedbringa läkemedelsprisen.

Ytterligare skäl för en centralisering av grosshandeln med apoteksvaror och första klassens gifter — vare sig i form av statligt monopol eller annorledes — kunna åberopas. Nämnden vill särskilt framhålla, att apotekens kostnader för analytisk verksamhet därigenom skulle reduceras. Vidare synas partihandels omkostnader kunna nedbringas och råvaruanskaffningen förbilligas.

Vad angår läkemedelsindustrien — varmed i detta sammanhang närmast torde förstås fabriker för framställning av farmaceutiska specialiteter — föreligger visserligen ett organisatoriskt samband mellan denna och droghandeln. En av de största läkemedelsfabrikerna i landet driver dessutom grosshandelsrörelse med apoteksvaror och landets största droghandel är ägare till en läkemedelsfabrik. En utredning rörande droghandeln torde därför böra utsträckas att avse även läkemedelsindustriens ställning. Nämnden är emellertid tveksam, om några väsentliga fördelar kunna vinnas genom ett förstatligande. I varje fall inställa sig bestämda betänkligheter mot en sådan ordning. Vår läkemedelsindustri har på senare tid kunnat frambringa preparat, som ur medicinsk synpunkt framstå såsom mycket förtjänstfulla. Dylika resultat av fri forskning, vilkas utexperimenterande säkerligen dragit betydande kostnader, torde svårligen kunna uppnås vid ett förstatligande. De belopp, som därvid komme att stå till förfogande till forskning och experiment, lära knappast kunna förutsättas bliva av samma storleksordning som de, vilka läkemedelsfabrikerna nu disponera för ändamålet. Härtill kommer, att experimentverksamhet, ofta på lång sikt och utan säkra praktiska resultat, icke lämpar sig för statsdrift. Ett statligt bolag — annan organisationsform synes icke kunna ifrågakomma — torde knappast böra taga de stora ekonomiska risker, som äro förknippade med frambringandet av nya värdefulla preparat. En annan omständighet, som härvid måste beaktas, är, att vår läkemedelsindustri numera även arbetar för export i konkurrens med utländska firmor, varigenom ej obetydliga belopp tillföras landet. En monopoliserad statsdrift torde icke tillnärmelsevis ha samma förutsättningar att hävda sig på utlandsmarknaden. Även ur andra synpunkter synes det vara av stor betydelse, att vårt land äger en fri, livskraftig och vetenskapligt arbetande läkemedelsindustri, som kan minska beroendet av utlandet.

Med det anförda har emellertid nämnden icke velat bestrida, att regle-

rande åtgärder på detta område icke äro önskvärda. Allmänhetens intresse måste främst vara, att specialiteter tillhandahållas till så lågt pris som möjligt. Finnes, såsom nämnden hävdad, anledning förmena, att privatdrift är lämpligaste formen för fabriksmässig tillverkning av goda läkemedel, synas därför åtgärder böra vidtagas i syfte att skapa garantier för att priserna därå hållas inom rimliga gränser. Den priskontroll, medicinalstyrelsen här utövar, innebär i stort sett endast, att priset icke får överskrida kostnaderna för samma läkemedel, berett å apotek. Beträffande preparat, vilka icke kunna framställas å apotek (hormoner m. fl.), saknas allmänna prissättningsnormer. Genom en centralisering av droghandeln skulle emellertid kontrollmöjligheterna betydligt ökas. Denna omständighet i förening med ändring av grunderna för prissättningen på farmaceutiska specialiteter skulle sannolikt vara till fyllest för det nämnda syftets vinnande. Emellertid vill nämnden, såsom redan framhållits, icke motsätta sig, att jämväl läkemedelsindustriens förhållanden göras till föremål för utredning.

Vad slutligen angår det tredje och sista ledet inom läkemedelsförsörjningen, apoteksväsendet, önskar nämnden, såsom inledningsvis antytts, framhålla, att detta under senare år undergått en betydande förändring. Apotekens ekonomiska beroende av droghandelsfirmorna — ett av huvudmotiven för de sakkunnigas förslag angående monopolisering av droghandeln — framträder numera icke så starkt som tidigare. Deras kreditgivning till apoteken är visserligen fortfarande omfattande, men mot förlagsinteckning i apoteks lager och inventarier kan huvudparten av kreditbehovet tillgodoses hos apoteksinnehavarnas egna kreditinstitut. För att en apoteksinnehavare skall kunna övertaga ett apotek, måste han som regel vända sig till någon droghandelsfirma för finansieringen. Men sedan inventarierna och lagret väl övertagits, kan han medelst förlagsinteckning inlösa större delen av finansieringslånet. Endast de s. k. topplånen erhållas ofta mot borgen av en droghandelsfirma. Dessa lån äro relativt små och genom amortering kan apoteksinnehavaren successivt helt frigöra sig från firman. Droghandelsfirmornas inflytande över apoteken kan därför numera icke sägas utgöra någon egentlig fara för att vid apotekets skötsel ovidkommande och för läkemedelsförsörjningen irrationella hänsyn skola göra sig gällande. Ur synpunkten av apoteksväsendets självständighet är således behovet av förstatligande av grosshandeln med apoteksvaror numera mindre framträdande än tidigare.

Beträffande därefter frågan, huruvida ett förstatligande av apoteksväsendet skulle ur driftssynpunkt vara att föredraga framför det nu rådande systemet, torde följande synpunkter förtjäna beaktande. Apoteksväsendet är i hög grad kollektiviserat, icke blott därigenom att en avsevärd del av apotekens rörelsevinster disponeras för gemensamma apoteksändamål utan även i andra hänseenden. Lönerna vid apoteken regleras sålunda genom kollektivavtal. Även i fråga om apotekspersonalens antal är den enskilde apoteksinnehavarens fria bestämmanderätt avsevärt beskuren. Dels hava apoteksorganisationerna själva genomfört en reglering av den farmaceutiskt utbildade personalens fördelning å rikets apotek, som strängt upprätthålles, dels har viss garanti mot överorganisation skapats genom att vid beräkning av apoteks rörelsevinst — varå den allmänna avgiften från apoteket grundas — avdrag för lönekostnader maximerats. Det område, inom vilket apoteksinnehavaren äger fritt bestämma angående apoteksdriften, är sålunda begränsat. Vidare hava apoteksinnehavarnas behållna inkomster, sedan allmänna avgiften erlagts, till följd av skärpta avgiftsbestämmelser väsentligt nedbringats. Såsom exempel kan nämnas, att vid ett apotek med en rörelsevinst år 1937 av omkring 60 000 kronor, apoteksinnehavarens andel ut-

gjorde över 25 000 kronor, medan innehavaren av ett apotek av samma storleksordning år 1942 av rörelsevinsten ägde behålla endast omkring 20 000 kronor. Det kan icke förnekas, att ett förstatligande skulle medföra, att de löner, som föreståndare för statsapotek torde komma att åtnjuta, måste rätt väsentligt understiga vad apoteksinnehavarna nu äga behålla av apotekens rörelsevinster. Men denna besparing torde delvis motvägas av en ökning av lönekostnaderna vid de mindre apoteken, där apoteksinnehavarna nu ofta ha en arbetsbörda, som icke torde kunna utkrävas med stöd av det statliga avlöningsreglementet. Härtill kommer, att apoteksväsendet i dess nuvarande form fyller en viss prisreglerande funktion. Det har nämligen visat sig, att vid apoteken i större skala framställas preparat, vilka stått sig väl i konkurrensen med industriens. Flera fall kunna åberopas, där detta medfört prissänkning å de farmaceutiska specialiteterna. Från läkemedelsindustriens sida har gjorts gällande, att denna fabrikation icke skulle ha burit sig, om den varit isolerad från apoteksrörelsen, utan möjliggjorts huvudsakligen på grund av apotekens stora avans vid försäljning av specialiteter. Denna invändning är berättigad såtillvida, att på apotek — till följd av dess skyldighet att tillhandahålla och bereda alla slags läkemedel — måste finnas personal, som icke under varje tid av dagen kan fullt utnyttjas. Att denna tid tillvaratages genom fabrikation av läkemedel synes dock ur det allmännas synpunkt endast vara en fördel.

Härutöver vill nämnden framhålla, att på sistone en strävan att rationalisera beredningen av läkemedel på apoteken gjort sig gällande. Sålunda beredas numera åtskilliga läkemedel, särskilt sådana, som fordra dyrbar maskinell utrustning, på ett apotek även för försäljning till annat apotek. Utvecklingen synes gå därhän, att i de större städerna en samverkan äger rum därutinnan, att vissa läkemedel beredas centralt för distribution till andra apotek.

Såsom i motionen vitsordats står vårt apoteksväsen på en erkännansvärt hög nivå. Orsaken torde bland annat vara dess nuvarande ekonomiska system. Utsikten att i sinom tid få eget apotek utgör för den anställda apotekaren en sporre i arbetet. När han fått eget apotek bliva arbetsförhållandena annorlunda. Han får ekonomiskt ansvar och har trots allt vissa möjligheter att genom driftighet och klok omtanke öka apotekets vinst. Han befrias småningom, efter att ha fått transport till ett större apotek, från det rent rutinmässiga arbetet. Denna gradvisa förändring av arbetsförhållandena är med hänsyn till yrkets art av stort värde. En ändring härutinnan skulle sannolikt medföra en minskning av de personliga insatserna till fromma för yrket och därmed även för allmänheten. Härtill kommer, att kontrollen över apoteken vid ett förstatligande — på grund av verksamhetens natur — med stor sannolikhet antingen måste bli ineffektiv eller ock draga oproportionerligt stora kostnader. Vidare må framhållas, att ett förstatligande av grosshandeln med apoteksvaror mycket väl torde kunna genomföras oberoende av den form, vari apoteksmonopolet utövas. Apoteksväsendet är så uppbyggt, att ett förstatligande ej rubbar dess grundvalar.

På grund av det anförda anser nämnden skäl ej föreligga att låta den ifrågasatta utredningen omfatta även apoteksväsendet.

Utdrag av nämndens protokoll för den 15 mars 1944, utvisande att vid behandlingen av ärendet skiljaktig mening förekommit, bifogas.

Stockholm den 15 mars 1944.

För apotekens avgiftsnämnd:

WILHELM BJÖRCK

/Sven Sjöberg

APOTEKENS AVGIFTSNÄMND

Utdrag av protokoll, fört vid sammanträde med apotekens avgiftsnämnd den 15 mars 1944.

Närvarande: Herrar Björck, ordförande; Wilund, Ekelund, Carlsen, Nelson.

§ 22.

Upptogs till slutlig behandling det under § 20 i protokollet för den 8 mars 1944 senast antecknade ärendet rörande av medicinalstyrelsen begärt yttrande över en av herr Edberg m. fl. väckt motion (II:242) angående utredning om förstatligandet av apoteksväsendet, däri inbegripet droghandeln och läkemedelsindustrien.

Efter avslutad diskussion beslöt nämnden avgiva yttrande i ärendet av den lydelse bilaga vid denna paragraf utvisar.

Herr ordföranden anförde:

"Med nämndens majoritet är jag ense därom, att en utredning i enlighet med motionärernas yrkande är motiverad beträffande grosshandeln med apoteksvaror och första klassens gifter samt läkemedelsindustriens förhållanden. Lika med majoriteten håller jag ock före, att det område, där ett förstatligande framstår såsom mest önskvärt och, jag skulle för min del vilja säga, för läkemedelsförsörjningen obetingat nödvändigt, är grosshandeln. Detta förhållande synes mig till fullo ådagalagt redan av 1931 års utredning. Jag kan också i åtskilligt dela de synpunkter, som av nämnden anförts beträffande vanskligheterna vid ett förstatligande även av läkemedelsindustrien, men anser, att den utväg, som härvid ligger närmast till hands, är att i anslutning till ett grosshandelsmonopol upptaga en självständig statlig läkemedelstillverkning i successivt växande omfattning vid sidan av den enskilda industrien på området.

Då det gäller det egentliga apoteksväsendet skiljer sig däremot min uppfattning i väsentliga avseenden från majoritetens. Den nuvarande ordningen innebär visserligen, att de enskilda privilegieinnehavarnas vinstmöjligheter beskürts, men alltjämt lär det icke kunna bestridas, att de inkomster, som privilegiet skänker den enskilde, ofta knappast stå i relation till utbildning och arbetsprestationer. Och än mindre föreligger fog för den meningen att kollektivet såsom sådant präglas av sunda ekonomiska principer. Särskilt vill jag erinra om de betydande utgifter för lokalhyra, 3 326 000 kronor år 1942, som verksamheten utan tvingande skäl nödgas bära. Det torde ock finnas fog för den åsikten, att lönekostnaderna vid statsdrift skulle kunna begränsas. I varje fall kan man icke utan bekymmer se mot en framtid, då utgifterna stegras till en sådan höjd, att en ökning av läkemedelspriserna icke står att hindra. Dessa i korthet antydda förhållanden jämte den omständigheten, att frågan om ett förstatligande av apoteksverksamheten icke tidigare varit föremål för närmare övervägande, synas mig till fullo motivera, att den nu föreslagna utredningen bör avse jämväl spörsmålet om organisation av läkemedelsdistributionen till allmänheten.

Emellertid lär det få anses uppenbart, att här avhandlade utredning innefattar mycket svårösta problem och fördenskull kan förutses bliva tidskrävande. Det synes mig därför ur praktisk synpunkt angeläget, att den principiellt klar-

lagda frågan om grosshandeln upptages till erforderlig tekniskt ekonomisk prövning för sig i en första etapp. För vinnande av säkrare utgångspunkter för den fortsatta utredningen rörande apoteksverksamhetens förstatligande torde böra övervägas en försöksanordning, enligt vilken ett litet antal apotek av olika typ tills vidare drives i statlig regi. Såmedelst skulle värdefulla erfarenheter kunna vinnas för ärendets allsidiga belysning, vilka säkerligen skulle bliva av betydelse vare sig nuvarande apoteksmonopol bibehålles eller icke.

Jag har alltså ansett, att den remitterade motionen i dess helhet bort av nämnden förordas."

§ 23.

Detta protokoll förklarades omedelbart justerat.

Ur protokollet

Sven Sjöberg

Bil. 4.

KUNGL. MAJ:TS OCH RIKETS
KOMMERSKOLLEGIUM

INDUSTRIBYRÅN

Motionärerna uttala bland annat, att det vore vanskligt för lekmannen att bedöma i vad mån en modernisering av apoteksorganisationen kunde tänkas medföra ett förbilligande av läkemedlen, men att det på goda grunder kunde förut sättas att en vidgad kontroll från det allmännas sida över droghandeln, en centralisering av läkemedelsberedningen och en omorganisation av själva apoteken skulle medföra ett förbilligande, och att detta bestyrktes av erfarenheter, som vunnits genom rationaliseringar inom andra områden. I viss motsats härtill uttala motionärerna (sid. 18), att även om ett förbilligande av läkemedlen icke i och för sig skulle bli resultatet av ett förstatligande, funnes det dock så många skäl, som talade för ett statsövertagande, att enbart dessa måste anses äga argumentationskraft nog. Och av själva hemställan i motionen framgår, att motionärerna förvänta, att ett förstatligande av apoteksväsendet skulle kunna medföra, förutom en rationellare och ändamålsenligare organisation, om möjligt även ett förbilligande av läkemedlen.

Med åberopande av bifogade från Stockholms handelskammare och Sveriges kemiska industrikontor gemensamt avgivna yttrande får Kollegium för egen del anföra följande.

Kollegium delar organisationernas uppfattning beträffande olämpligheten av att skrida till ett förstatligande av läkemedelsindustrien. Kollegium vill bestämt avstyrka ett sådan ingrepp, vilket med all sannolikhet måste komma att allvarligt hämma utvecklingen inom denna industrigren, som i all synnerhet på senaste åren tack vare enskild företagsamhet visat en ur nationella synpunkter glädjande utvecklingskraft.

Vad angår frågan om ett generellt förstatligande av hela apoteksväsendet synas motionärerna själva vara tveksamma om ett sådan förstatligande skall kunna leda fram till ett förbilligande av läkemedlen. Kollegium delar denna tveksamhet och finner i övrigt tillräckliga skäl icke föreligga för att en utredning nu igångsättes i detta avseende.

Beträffande medicinaltaxegrunderna har Kollegium redan tidigare i utlåtande den 29 mars 1943 rörande kontrollen över de farmaceutiska specialiteterna framhållit, att en fullt rättvis utredning rörande taxegrunderna för de farmaceutiska specialiteterna knappast kunde uppnås, utan att frågan om medicinaltaxegrunderna och arbetsfördelningen mellan apotek och fabrik toges upp till prövning. Kollegium framhöll dock samtidigt, hurusom det ur olika synpunkter vore önskvärt, om en mera omfattande utredning för det dåvarande kunde undvikas, och i stället en antagbar kompromiss kunde uppnås genom överläggningar mellan läkemedelsfabrikerna och det specialitetskontrollerande organet, som efter den föreslagna omorganisationen skulle bli Statens farmaceutiska laboratorium. Därest emellertid sådana överläggningar icke skulle leda till önskat resultat, borde, innan frågan om en höjning av specialitetsavgifterna upptoges till förnyad behandling inom departementet, Medicinalstyrelsen och Kommerskollegium bliva satta i tillfälle att gemensamt avgiva förslag till åtgärder i ärendet.

Kollegium vidhåller sin sålunda uttalade uppfattning om behovet av en revision av apoteksväsendets taxebestämmelser. Kollegium vill dock alltjämt hysa den förhoppningen, att den kompromiss mellan olika intressen, som är en förutsättning för en dylik revisions genomförande, skall kunna uppnås på frivillighetens väg utan igångsättning av någon mera omfattande utredning. Skulle emellertid en dylik sammanjämkning av de förefintliga intressemötsättningarna ej kunna åstadkommas, lär det bliva nödvändigt med en utredning rörande grunderna för den erforderliga taxerevisionen. Därest en sådan utredning skulle komma till stånd förutsätter Kollegium, att läkemedelsindustrien och droghandeln bliva vederbörligen representerade.

På grund av vad ovan framhållits får Kommerskollegium avstyrka den i motionen gjorda hemställan.

KARL SIDENVALL

KNUT A. WICKMAN

/Aug. Borgström

STOCKHOLM HANDELSKAMMARE
OCH
SVERIGES KEMISKA INDUSTRIKONTOR

Bil. 5.

Till Kungl. Kommerskollegium.

Med den korta remisstid, som stått till buds, har det beklagligtvis icke varit möjligt att ägna motionen den ingående granskning, som varit önskvärd med hänsyn till motionens vittutseende och för apoteksväsendet samt tillverkningen av och handeln med apoteksvaror djupt ingripande syftemål. Organisationerna kunna därför anföra endast vissa allmänna synpunkter på hithörande spörsmål.

Enligt motionärernas uppfattning skulle en centralisering av apotekens laboratoriearbeten medföra ett förbilligande av hemmaberedningarna. Om alla analyser av hemtagna varor, vilka nu verkställas på de olika apoteken, i stället företoges centralt, skulle kontrollverksamheten på apoteken bli överflödig med därav följande ekonomiska fördelar.

Den föreslagna centraliseringen förutsätter emellertid — anför motionärerna vidare — en omorganisation av droghandeln och ett statsövertagande av densamma. Detta vore det väsentliga för en rationalisering av apoteksväsendet. Drogaffärernas utförsäljningspriser — vilka sammanfölla med apotekens inköpspriser — undandroge sig kontroll från det allmännas sida. Den inbördes konkurrensen mellan drogaffärerna måste i sista hand betalas av allmänheten. Konkurrensen gjorde sig gällande icke minst i propagandan för vissa icke receptbundna läkemedel. Det vore felaktigt att merkantila synpunkter, syftande till största möjliga avsättning, finge göra sig gällande beträffande läkemedel. Detta vore ett ytterligare skäl för det allmänna att förskaffa sig kontroll över läkemedlens framställning och distribution. I detta sammanhang borde observeras den fördyring, som ofta inträdde, då vissa läkemedel såldes i specialförpackningar.

Vidare påtalas i motionen den intressegemenskap, som finnes mellan droghandlarna och apoteksinnehavarna.

Av dessa och vissa andra premisser dra motionärerna den slutsatsen, att tiden nu måste vara inne för ett förstatligande av hela det svenska apoteksväsendet. I första hand borde staten förskaffa sig kontroll över droghandeln och läkemedelstillverkningen. En sådan kontroll kunde — yttra motionärerna — ”inte bli effektiv utan att handeln med läkemedel göres till statsmonopol. Övertygande skäl tala emellertid för att staten bör gå vidare och även överta hela apotekskollektivet”.

Redan på grund av den korta remisstiden har det icke varit möjligt för organisationerna att till närmare behandling upptaga frågan om ett förstatligande av apoteksväsendet. Dessutom ha Apotekarsocietetens direktion och centralstyrelsen för Sveriges Apotekareförbund haft tillfälle att direkt till utskottet framföra sina synpunkter på denna fråga. Erinras må emellertid, att 1931 års apotekssakkunniga efter ingående utredningar inskränkte sig till att föreslå en monopolisering av grosshandeln med apoteksvaror, medan motionärerna därjämte ifrågasätta förstatligande icke endast av apoteksväsendet utan jämväl av läkemedelstillverkningen. Motiveringen för förstatligandet av apoteksväsendet bygger huvudsakligen på vissa antagna fördelar av en centralisering av framställningen av de preparanda, som för närvarande tillverkas å apoteken. Om en utveckling i riktning mot fabriksframställning av sådana preparanda anses önskvärd att befrämja — vilket organisationerna för sin del finna riktigt — torde detta emellertid kunna ske utan tillgripande av en sådan åtgärd som apoteksväsendets förstatligande och utbyggande av en statlig läkemedelsfabrik för att konkurrera med eller rent av ersätta det privata initiativet. I själva verket torde det vara de i viss mån ålderdomliga och irrationella bestämmelserna för apotekens prissättning, som förhindrat en snabbare utveckling i riktning mot ökad fabriksdrift vid läkemedelstillverkningen än den som ägt rum.

Organisationerna kunna icke inse det logiska sammanhanget i motionärernas uttalande, att ett förstatligande av apoteksväsendet — i verkligheten står redan nu apotekens detaljhandel med läkemedel under fullständig statskontroll — skulle förutsätta en monopolisering av droghandeln, d. v. s. grosshandeln. Det förslag till monopolisering av grosshandeln med apoteksvaror, som apotekssakkunniga framlade och vilket motiverades med en önskan att förbilliga läkemedlen, ut-sattes under remissbehandlingen av ärendet för en så stark kritik, att förslaget icke sedermera föranlett någon åtgärd. Det kan icke komma i fråga att här upprepa alla de argument, som anfördes mot de sakkunnigas förslag i förevarande hänseende. Erinras må emellertid, att enligt uppgifter anväsende förhål-

landena under år 1932 apotekens varuinköp till cirka 58 % utgjordes av farmaceutiska specialiteter och till ungefär 4 % av spritdrycker, vilka båda varuslag redan äro underkastade priskontroll — spritdryckerna enär de äro monopolvaror och specialiteterna emedan det jämlikt kungl. kungörelsen den 15 juni 1934 angående handel med farmaceutiska specialiteter tillkommer Medicinalstyrelsen att vid deras registrering undersöka, huruvida det åsatta priset är att anse som skäligt. Av apotekens återstående inköp utgjordes omkring 27 % av s. k. fria varor, i fråga om vilkas prissättning den öppna prisbildningen är helt utslagsgivande, enär försäljningen till apoteken från droghandlarnas sida här sker i fri konkurrens med kemikalie- och färggrossister m. fl. Det var således endast i fråga om cirka 11 % av apotekens varuinköp, som den speciella droghandeln hade ställning såsom ensamförsäljare till apoteken.

Någon väsentlig förskjutning i fråga om relationerna mellan olika inköpskällor torde icke kunna antagas ha ägt rum efter 1932 på annat sätt än att de farmaceutiska specialiteterna fått en större andel i omsättningen. Redan den relativt sett obetydliga storleksordningen av de inköp, som apoteken äro hänvisade till att verkställa utslutande från droghandeln, torde ge problemet om droghandelns monopolisering en helt annan och mindre betydelse än vad motionärerna synas föreställa sig. Hårtill kommer, att motionärernas argumentering synbarligen bygger på en viss obekantskap om de faktiska förhållandena. Det är nämligen felaktigt att föreställa sig, att drogaffärernas utförsäljningspriser skulle i nämnvärd mån påverkas av de svenska grossisterna. Priserna bestämmas av de internationella noteringarna, och det råder såväl mellan de svenska droghandlarna inbördes som ock mellan droghandlarna och andra grossister, när det gäller s. k. fria varor, en mycket intensiv — man kan delvis tala om förbittrad — konkurrens. Motionärernas uttalande, att konkurrensen mellan droghandlarna skulle verka prisfördrande, torde näppeligen kunna stämma med verkligheten. Det bör särskilt observeras, att det står apoteken fritt att inköpa ifrågavarande varuslag direkt från de utländska fabrikerna. Detta torde dock ske allenast i mindre omfattning beroende på att de enskilda apoteken icke kunna köpa varan till det pris, som droghandlarna kunna offerera på grund av de förmånliga inköpspriser, som uppnås vid inköp på en gång av kvantiteter motsvarande ett helt årsbehov. Slutligen bör påpekas, att medicinalexaminerare vid fastställande av priserna å apotekens hemköpsvaror ha tillfälle att med ledning av utländska priskuranter o. d. jämföra droghandelns försäljningspriser med motsvarande priser på världsmarknaden.

Motionärerna ha jämväl påtalat droghandelns "nära anknytning till apoteksorganisationen" och uttalat, att "apotekerna i stor utsträckning äro direkt intresserade i grosshandeln med droger och läkemedel såsom aktieägare och styrelseledamöter i droghandelsbolagen". Vidare har anmärkts, att "en mycket omfattande lånerörelse bedrivs från droghandelns sida med apoteks innehavarna såsom gäldenärer". Med anledning härav få organisationerna framhålla, att enligt uppgift, som lämnats av apotekarnas sammanslutningar, det visserligen fortfarande förekomme, att apoteks innehavare vore styrelseledamöter i droghandelsbolag, men aktiva apoteks innehavare innehade numera icke aktiemajoritet eller ledande ställning i något av förefintliga droghandelsbolag. Vidare har uppgivits, att omfattningen av droghandelns finansiering av apoteks rörelsen numera avsevärt nedgått, särskilt sedan i samband med införandet i lagstiftningen av rätt till förlagsinteckning i apoteks rörelse genom initiativ inom yrket upprättats ett nytt låneinstitut, vars rörelse vore stadd i snabb utveckling. Att apoteks inne-

havarna fortfarande i viss utsträckning anlita droghandlars medverkan vid övertagande av apotek, torde sammanhånga med droghandlarnas speciella kännedom om apoteksbranschen, varigenom dessa kunna stå till tjänst med värdefulla råd och anvisningar. Det torde med hänsyn till vad sålunda anförts vara felaktigt att förutsätta, att förefintliga förbindelser mellan droghandlarna och apoteks-innehavarna skulle påverka prissättningen av droghandels varor.

I detta sammanhang må vidare erinras om de alternativ till en monopolisering av droghandeln, som under remissbehandlingen av apotekssakkunnigas betänkande framfördes från näringslivets sida. Sålunda ifrågasattes bl. a. införandet av licensgivning av Medicinalstyrelsen för utövande av grosshandel med apoteksvaror ävensom en noggrannare kontroll över de levererade varornas beskaffenhet och prissättning.

Beträffande läkemedelsindustriens förhållanden rikta motionärerna kritik mot den reklam, som översvämmade marknaden från "en viss del" av läkemedelsindustrien. Den egentliga läkemedelsindustrien, d. v. s. tillverkarna av apoteksvaror, bedriver emellertid — om man bortser från några enstaka preparat — icke någon till allmänheten riktad propaganda för sina alster. Annonsering beträffande dessa förekommer uteslutande i den medicinska och farmaceutiska fackpressen. Däremot har särskilt tidigare bedrivits en mycket omfattande och mången gång synnerligen ovederhäftig och vilseledande reklam för s. k. fria läkemedel, såsom tandkrämer, munvatten, hårvatten och fruktsalter. Om det är denna reklam, som åsyftas av motionärerna, härrör emellertid denna, som antytts, icke från den slags läkemedelsindustri, vars socialisering motionärerna torde åsyfta. För det intresse, som därav må erbjudas, få organisationerna i detta sammanhang upplysningsvis meddela, att en särskild stiftelse, Reklamgranskningen för fria läkemedel, inrättats av Sveriges industriförbund, Sveriges läkarförbund, Svenska reklamförbundet och Svenska tidningsutgivareföreningen. Stiftelsens uppgift är bl. a. att i uteslutande socialt syfte bekosta och låta utföra övervakning av i Sverige förekommande reklam för varor, vilka — utan att utgöra apoteksvara — utbjudas såsom läkemedel, samt att i händelse dylik reklam befinnes felaktig eller missvisande söka förhindra dylik reklam. Stiftelsen, vars ordförande är justitierådet N. Gärde och vice ordförande generaldirektören Hugo Landelius, som tillika är ordförande i specialitetsnämnden, har uppnått mycket goda resultat särskilt vad angår reklamen i dags- och veckopressen. Även i fråga om andra former av reklam torde det kunna förväntas att genom stiftelsens verksamhet en önskvärd sanering så småningom skall kunna komma till stånd. Stadgar för stiftelsen samt redogörelse för dess verksamhet under år 1942 bifogas.

Då motionärerna i samband med sin kritik av läkemedelsreklamen anför, att en fördyring ofta inträder, då vissa läkemedel säljas i specialförpackningar och härvid åberopa visst exempel som "bevis för vilka orimligheter den fria engrosprissättningen kan leda till", få organisationerna framhålla att fördyringen vid försäljning i specialförpackningar i sådana fall som det åberopade exemplet varken beror på reklamkostnaderna eller på den fria engrosprissättningen utan framför allt på de för apotekens utförsäljningspriser gällande säregna grunderna, vilka äro helt olika när det gäller specialiteter och hemmaberedningar.

Några ytterligare sakliga argument utöver de här ovan återgivna ha motionärerna icke anført till stöd för sitt uttalande om betydelsen av läkemedelsindustriens monopolisering. Organisationerna finna det förvånansvärt, att yrkanden om förstärkning av läkemedelsindustrien framställas på så svaga grunder. Denna industri befinner sig i kraftig utveckling, och genom att marknaden tillförts åt-

skilliga nya värdefulla läkemedel har vår försörjning på detta område i betydande omfattning gjorts oberoende av import från utlandet. Priserna på den svenska läkemedelsindustriens alster äro genomgående väsentligt lägre än på de utländska preparaten, och de belopp, som den inhemska läkemedelsindustrien inbesparat åt allmänheten, äro säkerligen högst avsevärda. Genom inbördes konkurrens mellan företagen och genom en med stora kostnader och möda uppbyggd forskningsverksamhet i fria former har detta resultat uppnåtts. Det finns ingenting, som motsäger antagandet, att även på detta område av vår kemiska industri en betydande exportverksamhet skulle kunna uppbyggas efter kriget. Redan nu föreligger en viss export, och dotterföretag ha i några fall bildats i utlandet.

Att störa den pågående utvecklingen genom statligt ingripande skulle enligt organisationernas mening vara synnerligen oklokt och äventyra redan vunna och framdeles förväntade resultat. Organisationerna kunna icke underlåta att uttala förvåning över det lättvindiga betraktande, som i motionen ägnats åt en med skicklighet, arbete och stora kapital uppbyggd industri. Den tanken kan tyvärr icke undertryckas, att frågan om ett förstatligande av läkemedelsindustrien och även av droghandeln av motionärerna bedömts med hänsyn icke till den läkemedelsköpande allmänhetens intressen utan till helt andra synpunkter, vilka rätteligen borde vara ovidkommande. Då några sociala olägenheter av den nuvarande fria organisationsformen icke torde kunna anses föreligga, borde en ändring vara motiverad endast om den kunde medföra ett förbilligande av läkemedlen. Resultatet av en eventuell socialisering torde emellertid bliva alldeles motsatt. Även motionärerna själva synas tvivla på möjligheten av att genom de ifrågasatta åtgärderna förbilliga läkemedlen, eftersom i hemställdan ändamålet med förstatligandet angivits vara att åstadkomma en "ändamålsenligare och rationellare organisation", som "om möjligt" skulle medföra sänkta läkemedelspriser.

Såsom redan tidigare anförts äro de nuvarande prissättningsbestämmelserna för apoteken i viss mån föråldrade och ur olika synpunkter i behov av översyn. En ändring av dessa är emellertid nära förbunden med hela frågan om apoteksväsendets ekonomi. Enligt vad som uppgivits ha föreskrifterna i kungl. brevet den 30 oktober 1941 angående ändring i bestämmelserna rörande avgifter från apoteken för vissa gemensamma ändamål påverkat apotekens likvida ställning på ett jämväl ur beredskapssynpunkt mindre tillfredsställande sätt. Även om apoteksväsendet varit föremål för en så sent som 1934 avslutad undersökning, ha organisationerna icke något att erinra mot att nu antydda spörsmål om taxegrunderna och apoteksväsendets ekonomi bli underkastade en förutsättningslös och allsidig utredning.

Med åberopande av vad sålunda anförts få organisationerna avstyrka den föreslagna monopoliseringsutredningen. Däremot ha organisationerna icke något att erinra mot att under medverkan av representanter jämväl för läkemedelsindustrien och droghandeln en utredning företages angående revision av apoteksväsendets taxebestämmelser och därmed sammanhängande spörsmål rörande apoteksväsendets ekonomi.

Stockholm den 21 mars 1944.

För STOCKHOLMS HANDELS-
KAMMARE:

Josef Sachs

/ Olof Leffler

För SVERIGES KEMISKA
INDUSTRIKONTOR:

Sten Westerberg

/ Otto Cyrén

Bil. 6.

SVENSKA LANDSTINGSFÖRBUNDET

Med den utveckling, som hälso- och sjukvården, tack vare det allmännas insatser, fått i vårt land, är det helt visst av största betydelse, att såväl tillverkning som distribution av läkemedel, som ju är en ej oväsentlig förutsättning för denna utveckling, organiseras på bästa möjliga sätt. Denna fråga har också under många år varit aktuell. Bestridas kan ej heller, enligt styrelsens mening, att den nuvarande organisationen är behäftad med brister i olika hänseenden. Angeläget är därför, att dessa brister bliva avhjälpta.

Det synes sålunda påkallat, att en allsidig utredning av förevarande fråga kommer till stånd. Därvid bör klarläggas, huruvida icke genom en bättre organisation en mera ändamålsenlig läkemedelsförsörjning kan genomföras och ett förbilligande av läkemedelskostnaderna ske, vilket icke minst för landstingen såsom stora läkemedelsköpare är av stor betydelse. Huruvida detta syfte kan ernås inom den nuvarande organisationens principiella ram eller ett förstattligande av verksamheten blir påkallat, kan först bedömas, då utredningsresultaten föreligga.

Styrelsen anser sig sålunda böra tillstyrka, att en förutsättningslös utredning av förevarande fråga kommer till stånd.

Stockholm den 23 februari 1944.

För Svenska landstingsförbundets styrelse:

ERIK FAST

/Ivar Dahlgren.

Bil. 7.

SVENSKA STADSFÖRBUNDET

Sedan Utskottet berett Svenska stadsförbundet tillfälle att avge yttrande över *motion nr 242 i andra kammaren angående utredning om förstattligandet av apoteksväsendet*, däri inbegripet droghandeln och läkemedelsindustrien, får förbundets styrelse härmed överlämna och för egen del åberopa ett av förbundets sjukvårdsdelegation avgivet yttrande i ärendet.

Stockholm den 4 mars 1944.

Svenska stadsförbundets styrelse:

OSCAR LARSSON

/Henning Karlson

Till Svenska stadsförbundets styrelse.

Sedan till Stadsförbundets sjukvårdsdelegation för yttrande remitterats motionen i riksdagens Andra kammare nr 242/1944 angående utredning om förstatligande av apoteksväsendet, däri inbegripet droghandeln och läkemedelsindustrin, får delegationen anföra följande.

Frågan om ett förbilligande av läkemedlen har som framgår av den föreliggande motionen tidigare varit föremål för överväganden och diskussion. För sjukhusens vidkommande har frågan en synnerlig betydelse. Så uppgå de årliga läkemedelskostnaderna i Stockholms stads budget till icke mindre än cirka 900 000 kronor; vid stadens lasarettssjukhus är läkemedelskostnaden ungefär 60 öre per underhållsdag. På skilda håll har det varit under övervägande att inrätta kommunala apotek. Emellertid har man funnit det tveksamt, huruvida därigenom någon nämnvärd besparing eller andra fördelar skulle ernås. Genom rabatter på de sedvanliga apotekspriserna vid leverans till sjukhusen har man i någon mån kunnat reducera utgifterna för läkemedlen. Det må i detta sammanhang för övrigt omnämnas, att sjukvårdsdelegationen inlett förhandlingar med Sveriges apotekareförbund om normalkontrakt för leverans av läkemedel till lasarett med sjukhusapotek.

En del andra åtgärder hava vidtagits för att hålla utgifterna för läkemedlen nere och ytterligare torde kunna göras utan en förändring av organisationsformen. Sjukvårdsdelegationen vill därvid peka på den fördel, som uppstått genom "standardiseringen" av läkemedlen. Den numera av statens farmaceutiska laboratorium utgivna förteckningen över läkemedelssynonymer har sålunda varit till icke obetydlig nytta för ett utbyte av dyrbara firmafabrikat mot likvärdiga, prisbilliga läkemedel. Emellertid torde härigenom allenast sjukhusen kunna nås på effektivt sätt, må vara att förteckningen numera delats ut till samtliga läkare i riket. Allmänheten och övriga konsumenter torde vara relativt oberörda därav.

Syftar man till ett *allmänt* förbilligande av läkemedelskostnaderna, torde andra och måhända radikalare utvägar behöva tillgripas.

En betydande brist i den nuvarande ordningen är — som motionärerna framhållit — frånvaron av kontroll över grosshandelspriserna på läkemedel. Visserligen granskas apotekens försäljningspriser, men det hjälper föga, när deras inköpspriser, som äro lika med grosshandelns försäljningspriser, icke kunna kontrolleras. Delegationen finner därför, att ett inflytande från det allmännas sida på grosshandeln med droger och kemikalier vore önskvärt. Hur detta i praktiken skall ske är svårt att bedöma; antagligen förutsätter det ett förstatligande av droghandeln.

Frågan om ett förstatligande av apoteksväsendet har diskuterats i olika sammanhang. Sjukvårdsdelegationen finner för sin del många skäl tala för en sådan ordning. Delegationen vill därvid särskilt erinra om, att apoteken redan nu i stor utsträckning förvaltas på ett om allmändrift snarlikt sätt men där ändock apotekens organisation undandrager sig det allmännas bedömande. Apotekarna äro å ena sidan ämbetsmän och å andra sidan affärsmän; motsättningen kan svårigen överbyggas. Vid nuvarande ordning, där apoteken visserligen nominellt konkurrera med varandra men där dock visst vinstöverskott inlevereras till en bakom samtliga apotek liggande centralfond, torde de enskilda apoteksinnehavarnas intresse för rationaliseringar och en i övrigt ekonomisk drift vara obetyd-

ligt. Systemet med legitimerade apotekare som försäljare av även de enklaste standardartiklar hör näppeligen ihop med en rationell drift. Frågan om ett ev. förstatligande av apoteksväsendet är emellertid ytterligt komplicerad och torde tarva omfattande utredningar, därvid måste beaktas jämväl förhållandet mellan apoteken, grosshandeln och läkemedelsindustrien. Frågan om allmänhetens betjäning måste också uppmärksammas, så att icke resultatet blir en försämrad service. Detta gäller icke minst en-mansapoteken.

I motionen har även behandlats frågan om ett förstatligande av läkemedelsindustrien. Möjligt är att därigenom skulle vissa fördelar stå att vinna; sjukvårdsdelegationen är dock icke i stånd att bedöma denna fråga. Den nuvarande fria konkurrensen läkemedelsindustrierna emellan har emellertid ur många synpunkter varit till gagn; framställningen av nya läkemedel har därigenom otvetydigt befrämjats till båtnad för de sjuka. Risk finnes alltid för att vid ett förstatligande intresset härför kommer att förslappas.

Sjukvårdsdelegationen får som sin allmänna mening sammanfattningsvis uttala, att frågan om ett eventuellt förstatligande av droghandeln och apoteksväsendet är väl förtjänt av en allsidig, förutsättningslös utredning; härvid torde jämväl spörsmålet om läkemedelsindustriens ställning böra beaktas. Huruvida det i nuvarande läge med genomgripande förändringar på så många andra samhällsområden kan vara lämpligt att igångsätta en undersökning av detta invecklade problemkomplex kan givetvis diskuteras. Kommer emellertid en dylik utredning till stånd, vore det önskvärt, att delegationen bleve i tillfälle deltaga i utredningsarbetet.

Stockholm den 28 februari 1944.

Å sjukvårdsdelegationens vägnar:

IVAR ÖMAN

/Stig Radhe

Bil. 8.

SVERIGES APOTEKAREFÖRBUND

Centralstyrelsen för Sveriges apotekareförbund, som handlagt ärendet gemensamt med Apotekarsocietetens direktion, får till en början tillrättalägga vissa i motionen lämnade sakuppgifter.

Å sid. 14 anföres: "*Det huvudsakliga resultatet av utredningen inskränkte sig till — — — samt att en clearingskassa inrättades*". Den här äsyftade clearingskassan inrättades 1917 som ålderstilläggs-kassa och omändrades 1926 till en apotekens lönekassa, vars reglemente fastställdes av Kungl. Maj:t genom resolution den 26 juli samma år.

Å sid. 15 anföres: "*På de större apoteken finnas laboranter, som nästan uteslutande ägna sig åt kontrollundersökningar av hemtagna varor*". Detta påstående måste bero på bristande kännedom om verkliga förhållandet. Icke ens på de allra största apoteken kräver denna varukontroll mer än högst halvannan timme per dag.

Å sid. 16 anföres: "Det är känt, att apotekarna i stor utsträckning äro direkt intresserade i grosshandeln med droger och läkemedel såsom aktieägare och styrelseledamöter i droghandelsbolagen". Det förekommer visserligen fortfarande, att apoteksinnehavare äro styrelseledamöter i droghandelsbolag, men aktiva apoteksinnehavare innehava numera icke aktiemajoritet eller ledande ställning i något av förfintliga droghandelsbolag.

Att droghandlarna, särskilt tidigare, i stor utsträckning biträtt vid finansieringen av apoteksrörelsen är riktigt, men omfattningen av denna finansiering har numera avsevärt nedgått, särskilt sedan i samband med införandet i lagstiftningen av rätt till förlägsinteckning i apoteksrörelse genom initiativ inom yrket upprättats ett nytt låneinstitut, vars rörelse är stadd i snabb utveckling.

Å sid. 17 anföres, att en av de väsentligaste orsakerna till förekommande "nyetabliseringsspärr" skulle vara "den med varje monopolisering följande motviljan mot nya företagare inom branschen". Rätta förhållandet är, att i de fall, då apotekarorganisationerna avstyrkt framställningar om nyanläggningar, detta helt grundats på ekonomiska skäl, särskilt nuvarande höga anläggningskostnader, samt av hänsyn till apotekskollektivets möjlighet att bära detsamma åvilande förpliktelser.

Å samma sida anföres vidare, att en legalisering av de arbetsuppgifter, den tekniska personalen redan nu utför, bör ske. Häremot torde böra framhållas, att på grund av rådande brist på farmaevidiskt utbildad arbetskraft — delvis föranledd av militärinkallelser och i denna del således av tillfällig natur — teknisk personal i mindre utsträckning måste tagas i anspråk för mera kvalificerat arbete. Detta är emellertid en nödfallsåtgärd, som av flera skäl, icke minst ur säkerhets-synpunkt, om möjligt bör undvikas.

I övrigt får centralstyrelsen anföra följande.

Motionärerna hava i stora drag redogjort för de utredningar, som tidigare verkstälts rörande apoteksväsendets organisation men anse sig kunna konstatera, att trots alla utredningar apoteksväsendet står och stampar på samma fläck som när 1912 års apotekskommitté började sitt arbete. I verkligheten torde det emellertid förhålla sig så, att knappast något annat yrke i vårt land genomgått så genomgripande förändringar som apotekaryrket. Den kollektivisering, som påbörjades år 1917, har numera dels genom initiativ från yrkesutövarna själva och dels genom bestämmelser av statsmakterna blivit fullständigt genomförd. Apotekshanteringen måste därför numera i stort sett kunna betraktas såsom en ekonomisk enhet, apotekskollektivet.

Motionärerna anföra själva, att det enligt sakens natur är vanskligt för lekmannen att bedöma, i vad mån en modernisering av organisationen kan tänkas medföra ett förbilligande av läkemedlen. I detta avseende bör erinras om att redan från år 1939, således långt innan allmän priskontroll infördes, läkemedelsprisen varit underkastade visst prisstopp.

Motionärerna hava bl. a. anfört, att en kontroll av droghandeln och läkemedelstillverkningen icke kan bli effektiv utan att handeln med läkemedel göres till statsmonopol samt att övertygande skäl tala för att staten bör gå vidare och övertaga hela apotekskollektivet. Vad nämnda kontroll angår synes den böra ernås utan en så genomgripande åtgärd. Apotekens detaljhandel med läkemedel står sålunda under fullständig statskontroll utan att det därför varit nödvändigt att förstatliga apoteksväsendet. Det huvudsakliga syftet med motionen torde emellertid få anses vara att åstadkomma ett förbilligande av läkeme-

delspriserna för allmänheten. Huruvida apoteksväsendets förstatligande skulle vara ägnat att medverka till ett sådant resultat kan med fog sättas i fråga.

Därest emellertid trots de vidlyftiga utredningar rörande apoteksväsendets organisation, som under de senaste årtiondena ägt rum, ytterligare utredning skulle anses böra ske, hava apotekarorganisationerna ingen anledning att motsätta sig en sådan, under förutsättning, att densamma sker allsidigt och förutsättningslöst.

Stockholm den 14 mars 1944.

För centralstyrelsen för Sveriges apotekareförbund:

O. LEMMING

/I. Gabrielsson

Bil. 9.

CENTRALSTYRELSEN FÖR SVERIGES
FARMACEVTFÖRBUND
STOCKHOLM

Frågan om läkemedlens förbilligande har, såsom återgivits i motionen, i samband med andra apoteksfrågor varit föremål för tidigare utredningar och i viss utsträckning genomförts i olika etapper. Även kungl. brevet den 7 februari 1936 angående avgifter från apoteken för vissa gemensamma ändamål m. m. avsåg att genom inkomstregleringsbestämmelser för apoteksinnehavarna skapa en grund för läkemedelsprisens förbilligande. Dessutom har ett förbilligande, eller kanske snarast ett förhindrande av läkemedelsprisens stegring i samma procentuella grad som de flesta andra varor, ägt rum genom den av kungl. medicinalstyrelsen den 26 oktober 1939 föreslagna och sedan av Kungl. Maj:ts godkända ändringen i fråga om sättet för beräkning av grundpriset för läkemedel.

Vid fastställande av dessa bestämmelser torde hänsyn ha tagits till att apotekskollektivet borde vara självförsörjande och apoteksväsendet tillförsäkrades den standard, som kräves, om det i alla avseenden tillfredsställande skall kunna verka i folkhälsans tjänst.

I motionen synes en jämförelse ha gjorts mellan apotekens läkemedelsberedning och fabriksmässig tillverkning. Den individuella receptskrivningens stora omfattning har tydligen förbisetts. Denna medför att apoteken måste vara försedda med ett stort antal varor, vilka ingå som ingredienser i för tillfället beredda läkemedel. För sådana beredningar erforderlig apparatur måste finnas och apotekaren besitta sådan yrkesskicklighet, som garanterar rätt beredning av läkemedlet och rätt beskaffenhet av i läkemedlet ingående varor.

Beträffande de fabriksframställda preparaten måste desamma övervakas även i förvarings- och lagringshänseende. Det synes även böra framhållas att dessa s. k. farmaceutiska specialiteter genom Kungl. Maj:ts förordning den 15 juni 1934 priskontrolleras, såväl beträffande apotekens inköps- som försäljningspris.

I motionen framhålls att apoteksväsendet i stort sett står på 1912 års ståndpunkt. Häremot måste framhållas att inom ramen av nuvarande författningsbestämmelser har apoteksdriften rationaliserats genom ett relativt omfattande och

allt mer ökande utbyte av preparanda de olika apoteken emellan. Detta innebär, att vissa apotek i stor skala utföra tillverkning av vissa läkemedel, som sedan försäljas till sådana apotek, där det icke befunnits ekonomiskt lämpligt eller möjligt att anskaffa den apparatur, som erfordras för framställningen i fråga.

Genom lag om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 13 april 1883 (nr 16 s. 1) angående förlagsinteckning, given Stockholms slott den 12 mars 1938, erhöi den som driver apoteksrörelse rätt till förlagsinteckning i inventarier och varulager. Med utgångspunkt härifrån bildade apoteksorganisationerna den 2 maj 1938 apotekarkårens kreditkassa för att på ett rationellt sätt och på social basis ordna kreditgivningen vid övertagande av apoteks inventarier och varulager. Stadgar för denna kreditkassa bifogas.

Med anledning av i motionen väckt förslag att utöka den tekniska apotekspersonalens arbete till att på eget ansvar utföra även mera kvalificerat sådant, får centralstyrelsen framhålla, att ett sådant förfarande skulle medföra osäkerhet i expeditionen, något som icke kan ligga i den läkemedelsförbrukande allmänhetens intresse. Det må erinras om att apotekssakkunniga av år 1931 i sitt år 1934 avgivna betänkande (sid. 66—68) i fråga om detta spörsmål framhållit att de tekniska biträdenas arbetsuppgifter ej borde vidgas utöver den gräns, som framgår av nu gällande bestämmelser.

Centralstyrelsen har genom vad ovan anförts endast velat fästa uppmärksamhet på vissa i motionen gjorda uttalanden.

Centralstyrelsen anser det icke osannolikt att ytterligare rationalisering och förbättring av tillverkning och distribution av läkemedel skulle kunna åstadkommas. Huruvida sådana åtgärder skulle giva bästa resultat genom apoteksväsendets förstatligande eller icke anser sig centralstyrelsen för närvarande icke kunna överblicka.

Centralstyrelsen vill därför under hänvisning till vad ovan anförts icke motätta sig en allsidig och förutsättningslös utredning av hithörande frågekomplex.

Stockholm den 10 mars 1944.

Centralstyrelsen för Sveriges farmaceutförbund:

BERTIL RÖNNMARK.

John Quist.

Bil. 10.

CENTRALSTYRELSEN
FÖR SVERIGES TEKNISKA
APOTEKSPERSONALS
FÖRBUND

Vi dela helt motionärens uppfattning om att en centralisering av läkemedelstillverkningen och ett förstatligande av droghandeln skulle leda till ett förbilligande av läkemedlen.

En centralisering av droghandeln skulle medföra avsevärda besparingar rent administrativt och i inköphänseende. Samtidigt som denna handel bleve underkastad en offentlig, statlig och vetenskaplig kontroll, skulle apoteken bland annat

frigöras från analysskyldigheten av hemköpta varor, som nu, enligt gällande föreskrifter, skola utföras på varje apotek.

En industriell framställning av farmacopépreparat och kompositioner skulle bidra till att avsevärt nedbringa framställningskostnaderna samt öka de vetenskapliga utvecklingsmöjligheterna inom farmacien. Det skulle förenkla apoteksdriften och medföra besparingar, om apotekens beredningar i övrigt utfördes centralt vid t. ex. ett inom ett visst område beläget centralapotek, varifrån kringliggande apotek kunde tillgodose sitt behov av beredningar. På ett centralapotek skulle den farmaceutiska personalen få större möjligheter att utveckla sig än vad fallet är på ett flertal apotek, där de vetenskapliga uppgifterna ej alltid räcka till för den vetenskapligt utbildade personalen.

En standardisering och specialisering av vissa sammansättningar skulle inte bara förbilliga dessa för den läkemedelsbehövande allmänheten, utan även underlätta receptutskrivningen för läkarna.

Militärapoteket torde kunna ge exempel på hur den militära sjukvården på ett förträffligt sätt löst läkemedelsbehovets tillgodoseende vid de militära förbanden. Den standardisering, som där har genomförts, torde på ett mycket tillfredsställande sätt tillgodose behoven. En motsvarande standardisering borde gå att genomföra även vid civilapoteken.

En omorganisering och reglering av apotekens personal är även nödvändig. Den tekniska apotekspersonalen borde kunna beredas ytterligare arbetsuppgifter, vilket även det skulle bidra till att nedbringa kostnaderna då det är en högst avsevärd löneskillnad mellan farmaceutisk och teknisk personal. Den tekniska personalen, i regel med realskoleexamen, får sin utbildning på apoteken under en tid av 3 à 4 år, men denna utbildning är helt okontrollerad. Statliga direktiv och kontroll av utbildning av all personal på apoteken är önskvärd och nödvändig för att tillgodose allmänhetens krav på en ur säkerhetssynpunkt tillfredsställande läkemedelsexpediering.

En nyligen förekommande lönetvist inom apoteksväsendet blottade ganska stora bristfälligheter i omvårdnaden om personalen. Ovilja att tillmötesgå personalens berättigade krav på existensmöjligheter visade, att allt för stora merkantila intressen äro förknippade med apoteksväsendets nuvarande organisation.

Vi tillstyrka på det livligaste det i motionen framförda förslaget om en skyndsamt utredning av apoteksväsendets förstatligande, och uttala vi önskemål om representation i denna utredning.

Stockholm den 22 mars 1944.

För Centralstyrelsen för Sveriges tekniska apotekspersonals förbund:

GÖSTA PETTERSSON

/ Ragnar Svedin

KAROLINSKA MEDIKO-KIRURGISKA INSTITUTET

Motionärerna antyda, att försäljningspriserna från "drogaffärerna", d. v. s. grossistfirmorna, som bedriva engroshandel med läkemedel, skulle undandraga sig varje det allmännas kontroll. I själva verket gäller, att priserna för en så stor del av omsättningen, som specialiteterna utgöra, kvartalsvis fastställas av medicinalstyrelsen i det s. k. specialitetsregistret. Samma ämbetsverk har att enligt kungl. brev av den 13 november 1925 rörande grunderna för läkemedels taxering å apotek årligen utgiva en s. k. taxeliggare, uppgjord med stöd av priserna på den inhemska och internationella marknaden. Vidare framhålla motionärerna, att konkurrensen mellan "drogaffärerna" tager sig uttryck i en propaganda för vissa icke receptbundna läkemedel, en propaganda, som allmänheten till sist skulle få betala, och genom vilken en viss kategori av nervösa människor utsätts för "en intensiv bearbetning från en viss del av läkemedelsindustrien". Härtill kan anmärkas, att grosshandelsrörelsen är en sak för sig, som icke hör ihop med läkemedelstillverkningen, och att läkemedelsindustriens reklam här i landet står under en mycket minutiös och medicinskt saklig kontroll från medicinalstyrelsens sida. Möjligen åsyfta motionärerna reklamen i dags- och veckopressen för vissa mer eller mindre överksamma preparat, som icke kunna anses som läkemedel och som tillverkas av andra än de egentliga läkemedelsfabrikerna. Denna reklam är en beklaglig företeelse, och åtgärder ha på frivillighetens väg sedan några år tillbaka vidtagits för att kontrollera densamma. Däremot skulle nu ifrågavarande reklam icke röna inflytande av ett förstatligande av apoteksväsendet. Motionärerna inkludera felaktigt läkemedelsindustrien inom apoteksväsendet. Det rör sig emellertid här om tvenne från varandra skilda verksamhetsområden.

Man måste vidare konstatera, att motionärerna icke tillbörligt beaktat utvecklingen på detta område. Denna fråga har varit föremål för en ingående utredning från statsmakternas sida. Det av apotekssakkunniga av 1931 år 1934 framlagda betänkandet (1934:35 Soc.Dep.) om 600 sidor behandlar detta spörsmål. Frågan blev ytterligare belyst i de omfattande remissvaren, bland vilka medicinalstyrelsens utlåtande (Sv. Farm. Revy nr 3, 1935) var det mest uttömmande. Motionärerna ha icke tagit skäligen hänsyn till de mångfaldiga fakta som framkommo i dessa remissvar.

Med beaktande av att statsmakterna för ungefär 10 år sedan föranstaltade om en utförlig utredning rörande apoteksväsendet, engroshandeln med läkemedel och läkemedelsindustrien samt att motionärerna icke kommit med bärande sakliga skäl, motiverande ett återupprepande av utredningen i fråga, får karolinska institutets lärarkollegium som sin åsikt framhålla att motionen i fråga icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 23 mars 1944.

På karolinska institutets lärarkollegii vägnar:

H. BERGSTRAND

/Anders Tottie

VETERINÄRHÖGSKOLANS LÄRARKOLLEGIUM

I motionen framhålles, att det konservativa draget i det svenska apoteksväsendets karaktär hittills i stora stycken förhindrat en rationalisering av läkemedelstillverkningen i läkemedelshandeln och att man på goda grunder kan antaga, att en vidgad kontroll från det allmännas sida över droghandeln, en centralisering av läkemedelsberedningen och en omorganisation av själva apoteken skulle medföra ett förbilligande av läkemedlen. Sålunda skulle en centralisering av de flesta laboratoriearbeten medföra avsevärda fördelar och även besparingar. Ett statsövertagande av droghandeln skulle kunna bidra till att apotekens inköpspriser nedbringades. Likaså borde man kunna minska eller eliminera den propaganda för vissa icke receptbundna läkemedel, som bedrivs från viss del av läkemedelsindustrien och som lätt leder till läkemedelsmissbruk. Det måste, enligt motionärernas mening, vara felaktigt att merkantila synpunkter, siktande till största möjliga avsättning, får göra sig gällande beträffande sådana varor som läkemedel.

Från veterinärmedicinsk synpunkt är det av vikt att erhålla goda, billiga och lättillgängliga läkemedel. Alla åtgärder, som kunna bidra här till, böra vidtagas. Påfallande är, att man ofta ensidigt framhållit vikten av billiga läkemedel. Det väsentliga — även ur ekonomisk synpunkt — är dock, att läkemedlen ha god terapeutisk verkan. Goda läkemedel till billigast möjliga priser är sålunda vad som bör eftersträvas.

En viktig synpunkt är att läkemedlen äro lättillgängliga. Veterinärernas klientel finnes huvudsakligen på landet, där det på många håll brister i detta avseende. Det vore därför önskvärdt, att vid en eventuell omorganisation av apoteksväsendet det togs tillräcklig hänsyn härtill och att sålunda, om exempelvis centralapotek skulle inrättas i varje län eller annat större område, tillräckligt med filialer komme att bli utplacerade på landsbygden. Redan nu bereda de stora avstånden till apoteken ofta landsortsbefolkningen stora svårigheter, dels därigenom att det ofta åtgår för lång tid, innan den medicinska behandlingen kan insättas, och dels genom att transporterna ofta förorsaka onödigt stora kostnader.

Läkemedelsindustrien har berikat den veterinära terapin med många värdefulla preparat, och det är påfallande, att användningen av fabriksberedda preparat, som för 10—20 år sedan var ganska obetydlig, på de sista åren avsevärt ökat. I detta avseende har veterinärmedicinen beträtt samma vägar som humanmedicinen. Detta har givetvis sin orsak i att den moderna läkemedelsindustrien i samarbete med framstående vetenskapsmän tagit initiativ till framställning av nya, effektiva läkemedel. Den stora betydelsen härav bör beaktas, så att eventuella åtgärder icke skada eller försvåra denna verksamhet.

En nackdel, som blivit en följd av konkurrensen mellan olika läkemedelsfabriker, är namnförbistringen beträffande läkemedlen, som framför allt tagit sig

uttryck i att ett och samma preparat försäljes under ett flertal olika fantasinamn. Detta förhållande, som blir allt mera kännbart för varje år som går, bör på något sätt motarbetas. Dessutom bli de fabriksberedda preparaten i de stora doser, som äro erforderliga för de större husdjuren, ofta dyrbara. Även på detta förhållande bör uppmärksamheten vid en eventuell utredning fästas.

Det konkurrensförhållande, som i vissa avseenden synes bestå mellan apoteken och läkemedelsindustrien, torde knappast vara önskvärd. Såväl apoteken som läkemedelsindustrien äro nödvändiga och det gäller därför att organisera deras verksamhet så att de lättare kunna samarbeta.

Lärarkollegiet anser sålunda att en rationalisering av apoteksväsendet är påkallad, men anser sig för närvarande icke kunna taga ställning till frågan om denna rationalisering bör innefatta ett förstatligande eller andra åtgärder, såsom t. ex. priskontroll. Kollegiet är mycket tveksamt beträffande ett förstatligande av läkemedelsindustrien.

Skulle utredning i ämnet beslutas, anser kollegiet att en representant för veterinärmedicinen bör beredas tillfälle att vid utredningen framföra specifikt veterinärmedicinska synpunkter och intressen.

Veterinärhögskolan den 24 mars 1944.

Å lärarkollegiets vägnar:

GERH. FORSSELL

/Axel Palmgren

Bil. 13.

SVERIGES LÄKARFÖRBUND

På olika håll har sedan rätt lång tid frågan om läkemedelsproduktionens och läkemedelshandelns förstatligande varit föremål för överbäganden och diskussioner. I betraktande av dessa verksamheters betydelse för det allmänna förefaller enligt många mening en dylik åtgärd naturlig.

Särskilt avseende har därvid fästs vid svårigheten att med nu rådande ordning minska läkemedelspriserna i den utsträckning, som man funnit önskvärd. Även i här föreliggande motion utgör önskemålet om ett förbilligande av läkemedlen väl icke det enda motivet men dock stommen i argumenteringen för ett förstatligande av läkemedelshanteringen. Ett sådant förstatligande komme, menar man, att medföra en centralisering med dess större möjligheter till en rationalisering av organisation och drift, mera planmässig utformning av läkemedelsdistributionen, ökat samarbete och ändamålsenligare fördelning av arbetsuppgifterna mellan apotek av olika storleksordning och därmed också av utrustning och av skolad och oskolad personal. Alldeles särskilt förväntar man en sänkning av driftskostnaderna och därmed av läkemedelspriserna genom en

centralisering av beredningen och analysen av läkemedlen. Särskilt påtalas som högst otillfredsställande, att handel med läkemedel ombesörjes av ett privatmonopol, som endast på vissa områden skulle vara föremål för statlig kontroll.

Beträffande förslaget om förstatligande av läkemedelsindustrin avstå motionärerna i stort sett från att lämna någon egentlig motivering.

Vad däremot angår droghandeln angives i motionen omorganisation och statsövertagande av densamma vara en förutsättning för centralisering av apoteksvarukontrollen och av den s. k. hemmaberedningen. Det anföres även, att drogaffärernas utförsäljningspriser undandraga sig varje det allmännas kontroll, att drogaffärernas inbördes konkurrens i yttersta hand måste betalas av den stora allmänheten. Ävenledes påtalas den intressegemenskap, som påstås föreligga mellan droghandlarna och apoteksinnehavarna och som icke kunde undgå att i viss grad influera på den officiella noteringen av grosshandelspriserna på läkemedel.

Vid fråga om prissättning av läkemedel måste hänsyn tagas till det ofrånkomliga kravet på att apoteksväsendet tillförsäkras en standard, som är förutsättningen för att detsamma skall kunna fylla sin viktiga uppgift i folkhälsans tjänst. Den individuella receptskrivningens stora omfattning har uppenbarligen helt förbisetts av motionärerna. Denna medför, att varje apotek måste vara försedd med ett stort antal varor, som ingå i för tillfället beredda läkemedel. Apotekaren måste äga sådan yrkesskicklighet, som garanterar riktig beredning av läkemedlet och riktig beskaffenhet av i detsamma ingående beståndsdelar, samt på stället hava tillgång till för beredningen erforderlig apparatur.

Vad läkemedelspriserna som sådana beträffar torde kunna sägas, att det allmänna har en långt gående kontroll över och möjlighet att inverka på densamma. Ett förbilligande har ägt rum dels absolut, dels och framför allt relativt. Man torde kunna säga, att läkemedelspriserna, i den mån de kunnat påverkas av inrikes förhållanden, i genomsnitt varit underkastade en lägre prisstegring i förhållande till den allmänna levnadskostnadsökningen än snart sagt några andra varuslag. Vad åter angår apotekens affärsvinst, torde densamma, trots den synnerligen kvalificerade personal och särskilda anspråk på utrustning, som uppgiften nödvändiggör, icke i genomsnitt överstiga vad som inom annan varuförmedling är gängse och anses skälig. Läkemedelspriserna sammanhånga helt med frågan om apoteksväsendet skall såsom hittills vara självförsörjande eller icke. Med stöd av skattemedel kunna läkemedelspriserna hållas huru låga som helst, men sådant stöd torde kunna åvägabringas lika väl utan som med förstatligande av apoteksväsendet. Rationalisering genom centralisering och dylikt måste ligga i den enskilde apoteksinnehavarens intresse, så länge härigenom ekonomiska fördelar stå att vinna. Det är också känt, att mycket redan åstadkommit i detta avseende. I den mån ej allt gjorts härvidlag, som skulle vara ekonomiskt välbetänkt, torde måhända en av orsakerna vara att söka däri, att apoteksväsendet redan till så stor del socialiserats, att den enskilde apoteksinnehavarens vinst av ytterligare rationalisering är alltför obetydlig. En utökning av den tekniska personalens arbetsuppgifter till att omfatta även mera kvalificerat sådant skulle medföra minskad trygghet för den läkemedelsbehövande allmänheten och måste bestämt avrådas från.

Vad angår frågan om ett förstatligande av läkemedelsindustrin får man vara beredd på att en utredning härav komme att stöta på vissa svårigheter, enär läkemedelsindustrin är ett ej klart avgränsat begrepp. Gränsen mellan läkemedelsindustrin i egentlig mening och fabrikationen av näringsmedel, kosme-

tiska medel och dylikt är mycket svävande. Även inom den egentliga läkemedelsindustrien har man att noga skilja på den industri, som för åtgången av sina produkter är mer eller mindre helt beroende av påverkan på allmänheten genom reklam i vecko- och dagspressen, och den, som förlitar sig på sina produkters kvalitet och nytta. Den sistnämnda industrien har gjort ovärderliga insatser såväl för sjukdomsbehandlingen som för vår läkemedelsförsörjning i avspärrningstider. Icke minst nationalekonomiskt har denna industri medfört stora värden och avsevärda besparingar. Än större insatser torde för framtiden vara att förvänta från denna industris sida, om den får fritt utveckla sig efter sin egenart och ohämmat av statskapitalistiska intressen. Antagas kan att ett förstatligande av läkemedelsindustrien skulle förkväva det ansevärdiga tillskott till medicinsk-fysiologisk-kemisk forskning, som denna industris laboratorier utgöra.

Vidkommande droghandeln är att anföra, att den påtalade konkurrensen mellan olika droghandlare icke endast är att betrakta som en fördyrande faktor utan utgör en effektiv spärr mot för höga priser. Ju kraftigare konkurrens, desto lägre priser. Det allt avgörande för grosshandelsprissättningen är emellertid läget på den utländska läkemedelsmarknaden, varför vinsten av dess förstatligande säkerligen skulle bliva ringa eller ingen.

Läkarförbundet finner det knappast antagligt, att ett förstatligande i och för sig kan vara ägnat att medföra ett förbilligande av läkemedelsprisen. Motsatsen förefaller mera sannolik. Därmed bortfaller för förbundets ståndpunkts-tagande det enda väsentliga motivet för förstatligande. En ökad kontroll för kontrollens egen skull kan icke anses motivera ett förstatligande. Visserligen må det vara sant, att vår läkemedelsförsörjning är behäftad med vissa brister, men för närvarande pågå dock inom såväl apoteksväsendet som läkemedelsindustrien en målmedveten strävan att avlägsna desamma. Sålunda äger redan en viss centralisering rum av såväl beredningen som i viss mån även kontrollen av läkemedel. Genom samarbete mellan press, industri och läkarkår har man kommit rätt långt beträffande bekämpandet av osund reklam, och mera är att vänta av ytterligare samarbete parterna emellan.

Emellertid förekommer det många felaktiga föreställningar på här ifrågasvarande område, till vilkas undanröjande en utredning skulle kunna verksamt bidraga. Läkarförbundet vill därför icke avstyrka en förutsättningslös och allsidig utredning beträffande frågan, huruvida ett förstatligande av apoteksväsendet, droghandeln och läkemedelsindustrien kunde vara ägnat att nedbringa läkemedelskostnaderna eller eljest vara till fördel för det allmänna utan att andra för vår hälso- och sjukvård viktiga intressen bleve eftersatta. En fråga är emellertid, huruvida en dylik utredning bör igångsättas nu. I betydelse torde väl objektet för densamma icke stå tillbaka för åtskilliga av de många, vilka för närvarande hålla på att utredas. Men det är icke uteslutet, att åtskilliga av de spörsmål, som här ifrågasvarande utredning måste befatta sig med, skulle vinna på att behandlas i en tid, när blicken är mer oförvillad av orostidens osäkerheter och kastningar. Vidare är det tydligt, att övertagandet av droghandel, apoteksväsende och läkemedelsindustri eller till och med endast av en eller annan av dessa skulle komma att kosta staten betydande summor. Skulle staten, i händelse utredningen utmynnade i ett godtagbart förslag om förstatligande, icke anses mäktig uppoffringen inom den allra närmaste tiden, med andra ord, skulle man behöva räkna med ett uppskov av förslaget förverkligande, kunde ett uppskjutande av utredningen vara till fördel. Läkarförbundet tänker då på vad ovan sagts om inom apoteksväsendet och läkemedelsindustrien pågående strävan

att avlägsna de brister, vilka vidlåda läkemedelsförsörjningen. Skulle emellertid den ifrågasatta utredningen komma till stånd, förutsätter läkarförbundet att såväl läkarkåren som apotekarkåren, läkemedelsindustrien och droghandeln bliva representerade i utredningen.

Stockholm den 23 mars 1944.

För Sveriges Läkarförbund:

ROBERT HYBBINETTE

J. P. EDWARDSON

/Birger Höglund

Bil. 14.

DE SVENSKA FARMACEUTISKA
INDUSTRIERNA

Av motionen framgår icke klart vad motionärerna inbegripa i uttrycket "läkemedel". Av motionens allmänna tendens synes framgå, att motionärerna egentligen avse allenast sådana läkemedel, vars försäljning till allmänheten är förbehållen apoteken. Sådana "läkemedel", som utgöra fria handelsvaror — exempelvis fruktsalter, sårsalvor, medel för ans av hud och hår m. m. — skulle således enligt denna uppfattning falla utom motionens syften. Detta antagande motsäges emellertid av motionärernas tal om den intensiva reklam, som gentemot allmänheten skulle bedrivas för fabriksframställda läkemedel. Reklam på allmänheten förekommer nämligen icke beträffande fabriksframställda läkemedel, utgörande apoteksvaror, annat än i något enstaka undantagsfall, där det ingalunda rör sig om sådana för "nervösa människor" avsedda preparat, varom motionärerna tala å sid. 16 i ifrågavarande riksdagstryck.

Det merkantila objektet för motionen är således oklart.

Motionärerna stödjade sig i väsentlig omfattning å det betänkande, som år 1934 avgivits av de år 1931 tillsatta utredningsmännen. Motionärerna antaga, att betänkandet aldrig lades till grund för någon proposition på grund av det motstånd, som mötts "från håll, där man var intresserad av att bibehålla de gamla organisationsformerna". — Detta antagande är helt felaktigt, men självfallet ha motionärerna haft lättare tillgång till det tryckta betänkandet än till de yttranden, som avgåvos över detsamma. Betänkandet smulades sönder på rent sakliga grunder och visades i viktiga delar vara direkt ovederhäftigt. Därest motionärernas antaganden påverkats av de delar i 1934 års betänkande, som under remissförfarandet visade sig icke vara hållbara, skulle motionen således i vissa delar vara att härleda från felaktiga förutsättningar.

Att betänkandet motarbetades icke allenast av några förment reaktionära krafter visas icke minst därav, att Svenska Handelsarbetareförbundet samt minst en fackförening ävensom en del oorganiserade personalgrupper i avgivna yttranden synnerligen energiskt motsatte sig ett genomförande av utredningsmännens förslag.

Motionärerna antaga, att läkemedelsindustriens utveckling icke givit impulsen till några nämnvärda rationaliseringar och att konsumenterna ej heller torde

finna att något mera påtagligt förbilligande av läkemedlen ägt rum. Häremot vilja vi emellertid invända, att den svenska läkemedelsindustriens preparat genomgående äro avsevärt billigare än de utländska, vilket föranlett att förbrukningen allt mer gått över till svenska preparat. En överslagsberäkning utvisar, att svenska folket sedan år 1934 sparat några tiotal miljoner kronor genom att kunna köpa svenska i stället för utländska fabrikspreparat.

Till följd av den allt mer omfattande industrialiseringen av läkemedelstillverkningen ha de svenska fabrikspriserna fortgående visat en nedåtgående kurva intill kristiden, och under densamma har kurvan stigit så svagt, att läkemedelspriserna, satta i relation till priserna å andra förnödenheter, under kristiden varit starkt fallande. Beträffande prisutvecklingen under de senaste åren hänvisas till en artikel under rubriken "Läkemedelspriserna. Några ekonomiska synpunkter", publicerad i Social-Medicinsk Tidskrift, marsnumret 1944, av fil. lic. O. Bjurling.

Det må gärna erkännas, att vissa prisleförhållanden äro föråldrade och mindre tillfredsställande, då det gäller apoteksvaror. Anledningen härtill är emellertid att söka i gällande taxegrunder, vars konsekvenser i praktiken i viss mån belysas genom närslutna särtryck ur Svenska Läkartidningen nr 46/1943.

I nämnda särtryck tillrättaläggas även fakta rörande reklamkostnaden.

Mot tanken å ett apotekens centrallaboratorium ställa sig fabrikanterna minst sagt skeptiska. Inrättandet av ett dylikt laboratorium — som väl närmast skulle avse tillverkningar av ej särskilt komplicerad art och således ej fordrande verklig industriell utrustning — skulle endast innebära, att läkemedelstillverkningen splittrades å en tredje typ av produktionsställe till nackdel för fabrikanterna och utan fördel för apoteken, som i avsett hänseende fullgott kunna betjänas av den nuvarande svenska läkemedelsindustrien.

Därest vissa former av läkemedelsproduktion, lämpad för industriell drift, undandrogenes fabrikanterna, skulle givetvis därmed en inskränkning ske i industriens möjlighet till forskning och annat arbete för framställande av nya läkemedel. Såsom bekant är det i allt väsentligt hos läkemedelsfabrikanterna, som nya läkemedel framskapas.

För bedömande av frågan om ett förstärkande av läkemedelsindustrien kan även vara av väsentligt intresse att ihågkommas, att i andra länder läkemedelsindustrien varit den centrala och banbrytande delen inom den kemiska industrien. Utvecklingen i vårt land går av allt att döma mot en våldsam expansion av den kemiska industrien, och intet motsäger att läkemedelsindustrien här kommer att taga mycket väsentlig del. I detta sammanhang kan erinras därom, att den schweiziska läkemedelsindustrien, som har sämre råvaruförutsättningar än den svenska, men däremot har ett väsentligt försprång i tiden, före kriget uppnått en årsexport av läkemedel till ett värde av 60 miljoner kronor och av finkemikalier till ett värde av 185 miljoner kronor.

Tyvär har vår läkemedelsindustri icke rönt förståelse i den utsträckning som kunnat förväntas. Det förefaller som om man i vissa instanser skulle hysa uppfattningen, att industriell produktion bör tillbakahållas på de punkter, där apoteksframställning överhuvud kan ifrågakomma, och man kan med beklagande konstatera, att läkemedelsindustrien aldrig lämnats tillfälle att delta i de kommittéer eller utredningar, som haft att bereda hithörande problem, vilket förefaller så mycket mer otillfredsställande som säkerligen mer än 50 % av apotekens försäljning avser fabriksprodukter.

Det är läkemedelsindustriens bestämda uppfattning att några fördelar för allmänheten i fråga om läkemedelspriserna icke stå att vinna genom de vittgående statsingripanden, som motionärerna i sin motion avhandla. Däremot vilja fabrikanterna starkt ifrågasätta, huruvida icke mycket vore att vinna genom en rationellare arbetsfördelning mellan industri och apotek samt genom bättre avvägda taxegrunder, som icke direkt motverka en industrialisering och en sådan rationellare arbetsfördelning.

Förutvarande utredningar ha mest rört sig om rent yttre organisatoriska spörsmål och därtill anknutna ekonomiska frågor. Däremot ha de nyssnämnda problemen, som realiter äro de centrala, icke blivit föremål för någon offentlig utredning. Dock må omnämnas, att Statens Priskontrollnämnd för närvarande företager en ingående granskning av prisbildningen å läkemedelsområdet och att det finnes anledning till antagande, att det blivande utredningsresultatet kan lämna en god grund för vidare arbete.

I detta sammanhang må ytterligare anföras att vissa bestämmelser i apoteksvarustadgan och specialitetskungörelsen i praktiken ha så stort inflytande å arbetsfördelningen mellan apotek och industri och därmed å prisbildningen att det borde ingå i en eventuell blivande utredningskommittés befogenheter att framlägga de förslag till ändringar i dessa författningar, som kunde befinnas av behovet påkallade.

Fabrikanterna vilja sammanfattningsvis såsom sin mening uttala

att intet står att vinna med en utredning med direkt och ensidig uppgift att undersöka möjligheterna för ett förstatligande av läkemedelshandeln eller delar därav, men

att en förutsättningslös utredning rörande arbetsfördelningen mellan industri och apotek, medicinaltaxegrunderna samt för läkemedelshandeln gällande författningar med stor sannolikhet skulle kunna leda till praktiska resultat, varför en dylik utredning tillstyrkes,

samt att läkemedelsindustrien måste bliva representerad i en eventuell utredningskommitté.

Vidare anmärkes, att de för apoteken gällande taxegrunderna på ett så avgörande sätt påverka industrialiseringen, att läkemedelsindustrien ovillkorligen bör bliva representerad i en utredningskommitté, även om densamma skulle få till uppgift att utreda allenast apoteksväsendet.

Stockholm i mars 1944.

AKTIEBOLAGET ASTRA   AKTIEBOLAGET FERROSAN
AKTIEBOLAGET HÄSSLE   AKTIEBOLAGET LEO
AKTIEBOLAGET PHARMACIA   AKTIEBOLAGET TIKA
APOTEKSVARUCENTRALEN VITRUM

samtliga genom

G. A. Rising
